

Nr 567

Av herr **Ohlin m. fl.**, angående utskänkingsrätt för restaurang inom nöjes- och idrottsplatser, m. m.

(Lika lydande med motion nr 477 i Första kammaren)

Inledning

Ungefär fem år har förflutit sedan omläggningen av nykterhetspolitiken genomfördes i enlighet med 1954 års riksdags beslut. Självfallet kan ett fullständigt bedömande av utfallet av denna ännu ej ske. Vissa drag i utvecklingen kan dock konstateras. Den kraftiga ökningen av spritkonsumtionen omedelbart efter motbokens avskaffande har successivt minskat, och konsumtionen är nu under 1954 års nivå. Vinkonsumtionen har emellertid i det närmaste fördubblats. En ny faktor har tillkommit i starkölskonsumtionen.

Fylleriförseelserna har åren efter reformen ökat kraftigt. Antalet fylleriförseelser i städerna var 1956 111 procent fler än året före reformen (1 okt. 1954—30 sept. 1955), 1959 93 procent fler. Ehuru fylleriförseelserna 1959 var nästan dubbelt så många som året före reformen, visar fylleriet alltså en svagt vikande tendens. Detta gäller emellertid icke kvinno- och ungdomsfylleriet. De kvinnliga fylleriförseelserna var 1956 73 procent, 1959 122 procent fler än året före reformen. En liknande tendens visar fylleriet bland ungdom under 21 år. Det var 1956 93 procent, 1954 114 procent högre än året före reformen. Fylleriförseelser bland ungdomar i åldern 15—17 år förekom 1959 i nästan lika stor omfattning som bland hela befolkningen i genomsnitt under år 1954.

Även om man vid bedömningen av nykterhetstillståndet sådant detta avspeglar sig i fyllerisiffrorna tager hänsyn till att fylleriökningen till väsentlig del sammanhänger med att alkoholmissbrukarna nu på grund av lättare tillgång till alkoholdrycker oftare begår fylleri och att antalet fyllerister är betydligt lägre än antalet fylleriförseelser, är nykterhetsförhållandena långt ifrån tillfredsställande eller tolerabla. Alkoholbruket bland ungdomen liksom också hela problemet med ungdomskriminalitet och vanart utgör en stark maning till förebyggande åtgärder. I utredningen om ungdomsbrottslighet (SOU 1959/37) heter det i kapitlet om »Ungdomen och alkoholen» bl. a.:

Det torde näppeligen finnas någon annan faktor som på ett så avgörande sätt inverkar på kriminalitetens uppkomst som alkoholmissbruket. Alla åtgärder, som är ägnade att minska detta, har samtidigt en brottsförebyggande verkan som knappast några andra.

Den trots den successiva minskningen alltfjämt mycket stora alkoholkonsumtionen, alkoholismens utbredning och det ökade kvinno- och ungdomsfylleriet är direkt alarmerande drag i dagens nykterhetspolitiska läge. Vad som ligger bakom den stigande vinkonsumtionen är ovisst, men det förefaller alltför optimistiskt att se den främst som en väg att minska konsumtionen av starksprit. Den kan lika gärna för ungdomar och andra bli en väg till alkoholkonsumtion och vidare till förtäring av starksprit.

För att komma till rätta med dessa och andra problem måste det nykterhetsfrämjande arbetet på olika sätt intensifieras. Som ovan framhållits kan den reformerade nykterhetspolitikens resultat ännu ej fullständigt bedömas. Mot bakgrunden av det allvarliga läget framstår det likväl som nödvändigt att de vunna erfarenheterna av utvecklingen under de senaste fem åren nu används som underlag för en aktivare nykterhetspolitik. Härvid bör ingående prövas huruvida inte metoder kan finnas som möjliggör bättre kontrollmöjligheter över missbrukare och langare. Detta är en av de angelägnaste uppgifterna för nykterhetspolitiken. Åtgärder bör vidtagas i syfte att begränsa den allt intensivare alkoholreklamen. Vårdmöjligheterna för alkoholskadade måste förbättras, särskilt för alkoholskadade ungdomar. Den framgångsrika opinionsbildande och fostrande verksamhet som de frivilliga nykterhetsorganisationerna bedriver med på senare år allt bättre resultat måste få ökat stöd från statsmakternas sida.

Dessa åtgärder synes oss självklart berättigade och angelägna. Det finns all anledning att närmare överväga även alkoholbeskattningsansvändbarhet som ett medel att nedbringa alkoholkonsumtionen. En annan viktig sak är att utländska erfarenheter av inköpsregistrering *utan ransonering* — i syfte att motverka langning — bör sammanställas, så att de snarast kan läggas till grund för en offentlig debatt och närmare prövas i en utredning.

Alkoholreklamen

Reklamen för alkoholhaltiga drycker ökar för närvarande efter att vid 1950-talets mitt genom statsmakternas åtgärder ha nedbringats och en tid helt uteblivit. Reklamen bekostas till alldeles övervägande del av utländska firmor eller deras agenter. Denna av de kommersiella intressena bedrivna alkoholreklam har säkerligen i många fall en verkan som går stick i stäv mot samhällets nykterhetspolitik.

Alkoholreklamens omfattning och utformning har på nytt blivit anmärkningsvärda. I ett enda nummer av en relativt spridd svensk veckotidskrift förekom nyligen sjutton annonser om alkoholdrycker, dvs. en fjärdedel av samtliga annonser i numret. Av dessa avsåg tio *starksprit*. Det stora antalet annonser i dags- och veckopress är i sig oroande. Men även deras utformning inger betänkligheter. Om ett starkvin heter det: »Har Ni XX hemma har Ni alltid en exklusiv drink att bjuda på vid varje tillfälle på dagen.»

Formuleringar av detta slag måste förmodas ha en suggestiv inverkan på unga läsare, vilkas attityd till spriten ännu inte fixerats. Gåve alkoholreklamerna icke effekt i form av ökad försäljning, skulle dylika annonser icke vara så talrika. Man kan heller inte bortse från den »överspridande» verkan som reklamerna även för exklusiva och dyrbara spritmärken har genom att skapa eller vidmakthålla intresse för alkoholförtäring över huvud taget.

Statsmakternas åtgöranden i samband med motbokssystemets upphävande visar att det är möjligt att genom överenskommelser med i Sverige befintliga vinagenter åstadkomma inskränkning och allmän dämpning av alkoholreklamerna. Förbud mot sådan reklam kan självklart inte komma i fråga, bl. a. med hänsyn till tryckfriheten. Vi vill erinra om de principer som gällde före den 1 juli 1957. Regeringen bör ta initiativ till att genom Vin- & Spritcentralens och Nya systembolagets försorg förhandlingar upptas med berörda parter om begränsning av reklamens omfattning.

Utskänkning på nöjes- och idrottsplatser

Enligt 36 § 2 stycket Rff må tillstånd till utskänkning inom område som för allmänheten är tillgängligt som nöjesplats eller idrottsplats meddelas endast om särskilda skäl föreligger.

1944 års nykterhetskommitté motiverar nämnda bestämmelse med den allmänt erkända åsikten att spritförtäring — inte minst med hänsyn till ungdomen — inte bör tolereras vid idrottstävlingar, dansbanetillställningar eller liknande tillfällen. Kommittén förutsatte att de möjligheter att ge tillstånd som paragrafen erbjöd utnyttjades sparsamt. Föredragande departementschefen uttalade i Kungl. Maj:ts proposition nr 151/1954 ang. riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken bl. a. följande i fråga om utskänkingen vid nöjes- och idrottsplatser:

Beträffande möjligheterna till undantag vill jag i likhet med kommittén understryka, att den i huvudsak endast bör tillämpas i fråga om välskötta restauranger, som tidigare erhållit utskänkingstillstånd.

Sedan nu gällande rusdrycksförsäljningsförordning trätt i kraft den 1 oktober 1955 har t. o. m. 1959 veterligen inga tillstånd meddelats utöver bibehållande av utskänkningsrättigheter för de restauranger inom nöjes- och idrottsplatser som före nämnda datum innehade sådana.

Den 3 mars 1960 meddelade länsstyrelsen i Södermanlands län tillstånd för AB Eskilstuna Folkets Hus och Park att utskänka rusdrycker till allmänheten i restaurang Pingvinen. Restaurangen är belägen i Eskilstunas Folkets park, inom vars område finnes en danspaviljong och en utomhusdansbana. Över länsstyrelsens tillstånd anfördes besvär. Häröver yttrade sig länsstyrelsen och kontrollstyrelsen.

Länsstyrelsen ansåg att parkens karaktär av medborgaranläggning gjorde att den knappast kunde betecknas som nöjesplats i den mening som åsyftas i 36 § 2 stycket Rff. Även om så skedde, ansåg länsstyrelsen att omständigheterna var sådana att de finge anses innefattade i de särskilda skäl som enligt nämnda lagrum kunde möjliggöra utskänknings-tillstånd.

Kontrollstyrelsen var av den uppfattningen att tillstånd till rusdrycks-utskänkning i detta fall icke borde beviljas.

Kungl. Maj:t fann särskilda skäl föreligga för att försöksvis meddela tidsbegränsat tillstånd för utskänkning av rusdrycker, varefter länsstyrelsen utfärdade nytt tillstånd den 21 maj 1960.

I likhet med vad som anförts i kontrollstyrelsens yttrande anser vi att betydande risk finnes att nu refererade besvärsmål får prejudicerande verkan. Nykterhetsläget — i synnerhet bland ungdom — är f. n. så allvarligt att det inte berättigar till dylika uppmjukningar av nykterhetspolitiken. För att undvika risken av prejudicerande verkan av ovan nämnda utskänkningstillstånd är det enligt vår mening nödvändigt att förtydliga 36 § 2 st. Rff genom att däri klart anges de omständigheter som i utomordentliga undantagsfall kan åberopas som särskilda skäl för bifall till ansökan om utskänkningsrättigheter för restaurang inom nöjes- och idrottsplatser.

Den skattefria spriten inom den nordiska båt- och flygtrafiken

Vi vill även rikta uppmärksamheten på ett par mera speciella missförhållanden.

Nykterhetsförhållandena inom båttrafiken mellan de nordiska länderna är till följd av den skattefria spriten på sina håll klart otillfredsställande. Det mest flagranta exemplet härpå är de under de senaste åren rådande missförhållandena på färjor och fartyg som trafikerar öresundslederna. En del färjor fungerar så gott som uteslutande som flytande krogar med ytterst blygsamma biljettavgifter. Frånsett de nyk-

terhetspolitiska synpunkterna är det beklämmande och beklagligt att utländska turister vid landets portar skall möta en sådan bild av Sverige.

Det är naturligt att denna fråga löses på det samnordiska planet. Det är därför tillfredsställande att inom Nordiska rådet nyligen framlagts ett förslag om att skattefriheten för spritdrycker inom den nordiska båt- och flygtrafiken bör borttagas. Mot bakgrund av rådande förhållanden borde det för statsmakterna i de nordiska länderna inte finnas anledning att tveka att införa skatteplikt.

Beskattningen

Det är ostridigt att en beskattning som höjer priserna på alkoholhaltiga drycker minskar konsumtionen. Såsom nackdel med en sådan höjning brukar angivas att den främst drabbar de skötsamma konsumenterna, medan missbrukarna, inte minst bland ungdom, inte låter sig avskräcka av ett högre pris. I viss utsträckning är naturligtvis detta riktigt. Det torde dock kunna ifrågasättas om inte ett relativt brett skikt mellan måttlighetsförbrukare och missbrukare påverkas av höga priser. Och det är ju till stor del ur denna grupp som missbrukarna rekryteras.

En jämförelse mellan olika länder vad avser dels spritkonsumtionen, uttryckt i liter per invånare och år (tab. 1), dels kostnaden för spritdryckerna uttryckt i det antal timmar som en manlig industriarbetare måste arbeta för att kunna köpa en liter av den vanligaste spritsorten (tab. 2) ger följande resultat.

Tabell 1

Tabell 2

Sverige	5,9 liter/inv. (1959)	4,6 tim. (1959)
Danmark	1,1 » (1958)	5,6 » (1959)
Finland	3,3 » (1959)	5,2 » (1959)
Norge	2,8 » (1959)	4,2 » (1959)
England	1,1 » (1958)	8,2 » (1959)
USA	4,2 » (1958)	2,5 » (1959)

Ovanstående uppgifter, som omfattar några länder utan stor vinkonsumtion, avser som synes främst år 1959. De torde dock i huvudsak vara relevanta även i dagens läge. Av tabellerna framgår att spritpriserna i Sverige relativt sett ingalunda är särskilt höga och att konsumtionen av starksprit däremot är relativt stor i Sverige. Även om å andra sidan ölförbrukningen i länder som Danmark och England spelar en större roll än i Sverige, synes tabellens höga siffra för vårt land stämma till

eftertanke, särskilt när den ställes vid sidan av uppgifterna rörande fylleriförseelser och alkoholism.

Prishöjningar på alkoholhaltiga drycker har i vårt land ägt rum senast 1956 och 1958. År 1959 var relationen mellan industriarbetarlön och priset på brännvin densamma som 1951. Trots att omsättningskatten sedan tillkommit får man räkna med att priset på rusdrycker nu är relativt något lägre än 1951.

Det är från de utgångspunkter vi anlagt i denna motion angeläget att frågan om alkoholbeskattningsens nivå på nytt prövas med hänsyn till de förbättringar i nykterhetsläget som därigenom kan vinnas.

Vårdfrågorna

Som förut framhållits har alkoholmissbruket bland ungdomarna stigit markant och ökar alltjämt. Med alkoholmissbruket följer ofta brott, vilket gör att de unga alkoholmissbrukarna som omhändertages av barnvårdsnämnden placeras på ungdomsvårdsskolor. I många fall är alkoholmissbruket det primära och kriminaliteten det sekundära. Enligt den nya barnvårdslagen skall ungdomar upp till 21 år med enbart alkoholmissbruk som indikation göras till åtgärd för barnvårdsnämnd. Till ungdomsvårdsskolorna har under senare år remitterats fler och fler ungdomar med alkoholbesvär. En sådan sammanblandning av alkoholiserad och på annat sätt urspårad ungdom är i många fall olycklig för båda grupperna och försvårar arbetet på skolorna. Därtill är skolorna inte i behandlingsavseende rustade för att taga emot de alkoholskadade. Den medicinska behandling och vård i övrigt som de kräver kan inte skolorna ge med den utrustning de i allmänhet har.

Enligt vår mening bör omhändertagandet av alkoholiserade ungdomar skyndsamt utredas. En möjlighet är att specialavdelningar för behandling av dessa ungdomar inrättas vid några skolor, en annan är att någon ungdomsvårdsskola utrustas med läkare, sjuksköterskor och övrig utbildad personal för att kunna ta emot dessa ungdomar och ge dem den behandling och vård som krävs för anpassning till samhället.

Inköpsregistrering

Såsom inledningsvis nämndes är det nuvarande nykterhetstillståndet mycket otillfredsställande. Det är uppenbart att det redan förut alkoholiserade klientelet ytterligare ökat sin konsumtion och att alkoholmissbruket ökat hos kvinnor och ungdom. Samtidigt har den s. k. langningen efter det nya systemets införande ökat i oroväckande grad. Bakgrunden till detta är det välkända faktum att grova alkoholmissbrukare aldrig

»sparar» sprit utan förtär vad de har tills lagret är slut. Då affärerna är stängda har vederbörande ingen sprit kvar, och han blir då kund hos langarna.

Uppenbarligen måste under sådana förhållanden den frågan ställas om man — med bevarande av grundtankar som ligger bakom den fria spritförsäljningen — ändå kunde inskränka och motarbeta de grova missbrukarnas och langarnas spritinköp. Tanken är ingalunda ny. Som bekant ingick i nykterhetskommitténs betänkande förslag till registrering av inköpen. En sådan registrering skulle enligt kommittén kunna användas dels för ett statistiskt studium av konsumtionsutvecklingen, dels för att ge de nykterhetsvårdande organen uppgifter om de individuella inköpen. Vidare framhölls att en registrering borde utformas så att den blev så litet besvärande för allmänheten som möjligt. Kommittén framlade två alternativa system. Enligt huvudalternativet skulle alla inköp av spritdrycker i utminuteringsbutikerna registreras centralt, varvid inköpen kunde göras i vilken utminuteringsbutik som helst i riket mot företeende av vanlig legitimationshandling. Avstängning skulle kontrolleras genom spärri lista. Alternativ II innebar att registrering skulle ske hos resp. systembutik. Köparen bleve hänvisad till en viss butik, varvid legitimering skedde genom jämförelse mellan namnteckningarna på köparens rekvisitionsblankett och affärens registerkort.

Vid bedömning av frågan om inköpsregistrering kan det ha sitt intresse att studera förhållandena i Finland, där man sedan länge tillämpat fri spritförsäljning kombinerad med ett system med inköpsregistrering.

Det synes oss uppenbart att frågan om inköpsregistrering utan inköpsbegränsning bör undersökas. Från läkarhåll, där man dagligen ser följderna av omåttlig alkoholförtäring, har denna tanke väckts vid olika tillfällen. Med hänsyn härtill föreslår vi att detta spörsmål upptages till utredning utan dröjsmål.

Stödet åt de nykterhetsfrämjande organisationerna

1954 års nykterhetspolitiska reform innebar, vad anslagssidan beträffar, ett stöd åt det frivilliga ungdoms- och nykterhetsarbetet av dittills okänd omfattning. Förslagen gick tillbaka på 1953 års utredning angående stöd åt nykterhetsorganisationer och ungdomsvårdande sammanlutningar. I anslutning därtill framlades också förslag om statlig hjälp till utbildning av ungdomsledare och instruktörer samt stöd till ungdomens fritidsverksamhet. Förslagets nykterhetspolitiska motivering gick tillbaka till bl. a. nykterhetskommitténs ungdomsundersökningar, enligt vilka den mångsidigt föreningsaktiva ungdomen visat sig ha den lägsta fylleririsken. Den s. k. föreningslösa ungdomen konstaterades löpa fler-

dubbelt större risk i nämnda hänseende än de ungdomar som tillhörde kristna, ideella, politiska eller idrottsorganisationer.

Detta konstaterande ledde till att 1954 års riksdag anslog relativt stora belopp till olika slag av frivilligt nykterhetsarbete. I proposition 155 föreslogs sålunda nya former för statens stöd åt nykterhetsorganisationerna. I första hand skulle ett s. k. *grundbidrag* utgå. Detta bidrag skulle lämnas i så fria former som möjligt och tillgodose skiftande behov. Vid sidan av grundbidraget borde enligt propositionen stöd lämnas till nykterhetsorganisationerna genom speciella bidrag, vilka förutsatte egna insatser från de bidragsberättigades sida och sålunda fick karaktären av stimulansbidrag. Tanken med de speciella bidragen var i första hand att stimulera nykterhetsorganisationerna att i varierande former bedriva en utåtriktad upplysnings- och propagandaverksamhet. Speciella bidrag skulle i regel få utgå med högst hälften av totalkostnaden för de nykterhetsfrämjande åtgärder en nykterhetsorganisation önskade vidtaga. Skolöverstyrelsen fick dock bemyndigande att i särskilda fall bevilja högre procentuell del av kostnaderna.

Erfarenheten har visat att statsmakterna den gången gjorde klokt i att satsa på folkrörelserna och deras ungdomsfostrande gärning. Nyrekryteringen inom ungdoms- och nykterhetsarbetet har överträffat förväntningarna, och detta har i sin tur sannolikt verkat återhållande på den eljest mycket allvarliga tendens till ökat ungdomsfylleri som kännetecknat de senaste årens utveckling. Enbart inom den organiserade nykterhetsrörelsen har medlemsciffran sedan 1955 ökat med över 15 procent. Därtill kommer den s. k. andra hälften av nykterhetsrörelsen, nämligen den som motsvaras av De kristna samfundens nykterhetsrörelse. Även där har ungdomsrekryteringen varit påtagligt livaktig de senare åren.

Ser man nu på statens fortsatta stöd till nykterhetssträvandena, konstaterar man visserligen även i årets statsverksproposition en och annan i och för sig välmotiverad ökning av anslagen. Sålunda innebär anslaget för Centralförbundet för nykterhetsundervisning en ökning som motsvarar förbundets ökade organisationskostnader. Däremot har Kungl. Maj:t lämnat obeaktade CFN:s önskemål om ytterligare 100 000 kr. till dess upplysningsverksamhet. Under rubriken Bidrag till nykterhetsorganisationer har Kungl. Maj:t nöjt sig med några smärre uppräknings- och bidragen till Sveriges lärares nykterhetsförbund och till Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbund. Vidare höjes bidraget till rese- och traktamentskostnader med 400 kr. per instruktör. Svenska nykterhetsfrämjandet får oförändrat 15 000 kr., medan skolöverstyrelsen tillstyrkt 20 000 kr. Hela höjningen på anslagen till nykterhetsorganisationerna utgör 53 000 kr.

Det mest anmärkningsvärda är att såväl grundbidragen som de speciella bidragen föreslås utgå med oförändrade belopp. Skolöverstyrelsen hade föreslagit en höjning av grundbidragen med 200 000 kr. och av de speciella bidragen med 250 000 kr. De nedprutningar som sålunda ägt rum synes oss knappast stå i god överensstämmelse med de intentioner som kom till uttryck i 1954 års beslut.

Folkrörelsernas medlemmar har motsvarat de förväntningar som kunde ställas på dem. De lämnar såsom frivilliga bidrag ungefär samma belopp som statsbidragen utgör. Ökade anslag till dessa organisationers verksamhet skulle vara en god investering i ett arbete som genom sin förebyggande karaktär befriar samhället från utgifter av betydande omfattning. Framför allt grundbidraget berör själva basen för nykterhetsorganisationernas möjligheter att fortsätta och fullfölja sin samhällsgagnande verksamhet. Även de s. k. stimulansbidragen fyller alltjämt en viktig uppgift, men deras konstruktion förutsätter att den grundläggande verksamheten kan uppehållas och stärkas. För att fylla den av statsmakterna åsyftade uppgiften borde grundbidraget i varje fall *öka i takt med medlemsökningen*. Fördelningen mellan de arbetande organisationerna skedde från början efter medlemsantal. Om bidraget som nu kvarstår vid nominellt oförändrat belopp betyder det att bidraget per medlem *skäres ned* i takt med att medlemsantalet stiger. Skrivs grundbidraget däremot upp med ett procenttal, som motsvarar medlemsökningen, skulle denna öka organisationens resurser och arbetsmöjligheter.

I anslutning härtill vill vi betona att vad härovan sagts om stödet till nykterhetsorganisationerna också gäller ungdomsorganisationerna och stödet till fritidsverksamheten. Erfarenheten visar att stora grupper av föreningslös ungdom under de senare åren tillförts de svenska ungdomsorganisationerna av ideell och idrottslig karaktär. Det är även från nykterhetssynpunkt av vikt att denna ungdomsverksamhet kan fullföljas och utvidgas. Vi vill i detta sammanhang hänvisa till den framställning i ärendet som av statens ungdomsråd lämnats till Kungl. Maj:t.

Eftersom förslag om anslagshöjningar framställs i andra motioner har vi inte här några yrkanden. Men vi anser det väl motiverat att en uppräknings av ifrågavarande anslag sker.

Av formella skäl framställs yrkandet beträffande inrättande av en särskild ungdomsvårdsskola eller särskilda specialavdelningar vid någon eller några ungdomsvårdsskolor för alkoholskadade ungdomar i särskild motion.

Under hänvisning till vad som ovan anförts hemställer vi,
att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller att

Kungl. Maj:t måtte

1. framlägga förslag till riksdagen om förtydligande av 36 § 2 st. rusdrycksförsäljningsförordningen (Rff), så att däri klart angives de omständigheter, som i utomordentliga undantagsfall kan åberopas som särskilda skäl för bifall till ansökan om utskänkingsrättighet för restaurang inom nöjes- och idrottsplatser,
2. utreda frågan om en inköpsregistrering utan inköpsbegränsning av alkoholhaltiga drycker i syfte att inskränka och motarbeta de grova missbrukarnas och langarnas spritinköp och för riksdagen framlägga de förslag en sådan utredning kan föranleda,
3. ta initiativ till att förhandling upptages med berörda parter om begränsning av alkoholreklamens omfattning.

Stockholm den 26 januari 1961

Bertil Ohlin

Gunnar Helén

Bertil von Friesen

Henning Gustafsson
i Skellefteå

Manne Ståhl

Sven Wedén

Sven Gustafson
i Göteborg

Wald. Svensson

Brita Elmén

O. Malmborg